

III. Finans Dışı Kesim

Mevcut Rapor döneminde Türkiye yüzde 18 olan hanehalkı borçluluk oranı yüzde 51 olan GOÜ ortalamasının altında yer almaya devam etmiştir. Kredi koşullarının sıkılaşması ve azalan ihtiyati nakit ve nakit benzeri varlık tutma tercihinin belirleyici etkileriyle hanehalkı finansal varlık ve yükümlülüklerinin büyümesi mevcut Rapor döneminde yavaşlamış olup birbirine yakın seviyelerdedir. Bu gelişmelere bağlı olarak hanehalkı finansal kaldıraç oranı yüzde 36 seviyesinde yatay seyretmektedir.

Son dönemde hanehalkının tasarruf tercihi TL cinsi varlıklardan yana gelişmiş, finansal varlıklarındaki artışta, tasarruf mevduatları, kıymetli maden ve hisse senedi yatırım tercihleri belirleyici olmuştur. TL cinsi mevduatın toplam tasarruf mevduatındaki payı 2021 yılı Mart ayı itibarıyla hanehalkının son dönemde döviz hareketlerini dengeleyici yönde hareket etmesiyle artarak yüzde 50,4 olmuştur. Finansal yükümlülüklerde ise büyümeye en büyük katkı bu dönemde görece güçlü bir artış sergileyen ihtiyaç kredisi ve bireysel kredi kartı hareketlerinden gelmiştir.

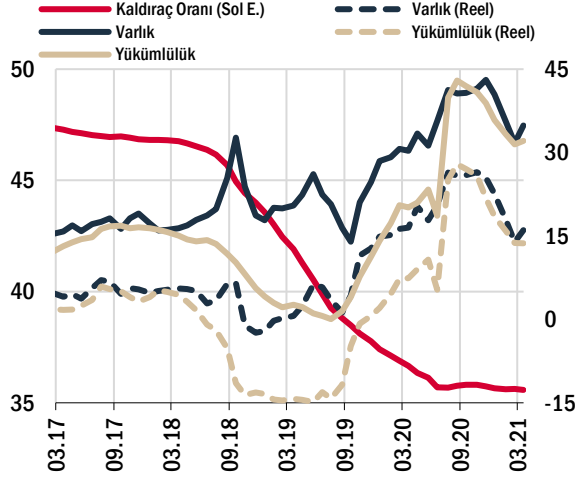
Reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı mevcut Rapor döneminde finansal koşullardaki sıkılaşmanın devreye girmesiyle gerilemiştir. Salgınla birlikte artan finansman ihtiyacının bankacılık sektörü tarafından TL cinsi olarak etkin bir şekilde karşılanması ve kur artışının YP borç stoku üzerindeki etkisi ile reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı 2020 yılı üçüncü çeyreğine kadar yükselmiştir. Üçüncü çeyrekte başlayan finansal sıkılaşmanın etkisiyle söz konusu oran Ekim ayında ulaştığı yüzde 71 seviyesinden 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla yüzde 63 seviyesine gerilemiştir. Kısa vadede pozisyon fazlası bulunan reel sektörün kısa vadeli net döviz pozisyonu mevcut Rapor döneminde 8 milyar ABD doları tutarındaki artışla Şubat ayı itibarıyla 26 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Reel sektörün net YP açık pozisyonundaki azalış ise YP mevduatlarıdaki artış ve YP borçlarda devam eden düşüş kaynaklı olarak devam etmektedir. Bir önceki yılın aynı dönemine göre 15 milyar ABD doları azalan net YP açık pozisyonu 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla 155 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Reel sektörün kısa vadeli YP varlıklarının kısa vadeli YP yükümlülükleri karşılama oranı ise bu dönemde artışını sürdürerek yüzde 127 seviyesine çıkmıştır. Firmaların döviz açık pozisyonunda süren gerileme ile kısa vadeli pozisyon fazlası ve borç karşılama oranlarındaki artış reel sektörün mali bünyelerinin kur gelişmelerine karşı dayanıklılığını artırmaktadır.

Türkiye reel sektör borçluluk oranı 2020 yılı üçüncü çeyrek itibarıyla GOÜ, G20 ve dünya ortalamalarının gerisinde seyretmeye devam etmektedir. Dünya genelinde salgın kaynaklı ekonomik tedbirler çerçevesinde borçluluk oranlarında artış yaşanmıştır. Söz konusu artış emsal ülkelere kıyasla Türkiye'de sınırlı ölçüde daha fazla olmakla birlikte, Türkiye'nin reel sektör toplam finansal borçlarının GSYİH'ye oranı G20, GOÜ ve dünya ortalama borçluluk oranlarının oldukça gerisindedir.

III.1 Hanehalkı Gelişmeleri

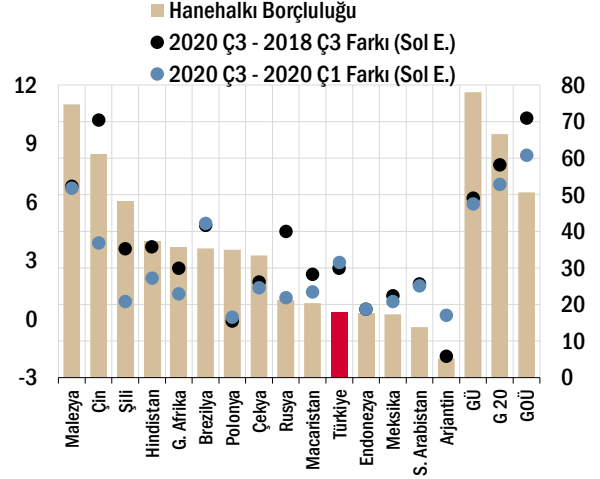
Salgın dönemine özgü uygun koşullu kredi kampanyalarının akabinde kredi koşullarının sıkılaşması ve azalan ihtiyati nakit ve nakit benzeri varlık tutma tercihinin belirleyici etkileriyle hanehalkı finansal varlık ve yükümlülüklerinin büyümesi mevcut Rapor döneminde yavaşlamıştır (Grafik III.1.1).

Grafik III.1.1: Hanehalkı Finansal Varlık ve Yükümlülük Büyüme Oranları ve Finansal Kaldıraç Oranı (Yıllık % Değişim, % Pay)

Kaynak: TCMB, BDDK, SPK, MKK, TOKİ Son Gözlem: 03.21
Dipnot: Kaldıraç oranı, yükümlülüklerin varlıklara oranının 12 aylık ortalamasını ifade etmektedir. Reel büyüme oranları TÜFE kullanılarak hesaplanmıştır.

Grafik III.1.2: Ülkelerin Borçluluk Gelişmeleri (% , % Puan)

Kaynak: BIS, TCMB Son Gözlem: 09.20
Dipnot: Fark değerleri borçluluk oranının 6 aylık ve iki yıllık değişimini ifade etmektedir. Hindistan geçmiş verisi güncellenmiştir.

2020 yılı Temmuz ayından itibaren birbirine yakın seyreden varlık ve yükümlülük büyümelerine bağlı olarak hanehalkı finansal kaldıraç oranı, 10 yıllık ortalaması olan yüzde 47'nin altında, yüzde 36 seviyesinde yatay seyrine devam etmiştir. Düşük seviyelerdeki kaldıraç oranı, bu dönemde varlık ve yükümlülük artışlarının dengeli bir seyir izlediğini göstermektedir. Mevcut Rapor döneminde, varlık tarafında tasarruf mevduatı ile hisse senedi ve kıymetli maden tercihleri, yükümlülük tarafında ise ihtiyaç kredisi ve bireysel kredi kartı (BKK) hareketleri büyümelerde belirleyici olmuştur.

Tablo III.1.1: Hanehalkı Finansal Varlıkları

	09.20		03.21		Yüzde Değişim	Değişime Katkı (Puan)
	Milyar TL	Yüzde Pay	Milyar TL	Yüzde Pay		
Toplam Varlıklar	2438,1	100	2682,4	100	10,0	10,0
TL Tasarruf Mevduatı	820,3	33,6	900,4	33,6	9,8	3,3
YP Tasarruf Mevduatı	820,3	33,6	887,1	33,1	8,1	2,7
- (Milyar ABD doları)	105,0		106,5			
Kıymetli Maden Deposu	227,1	9,3	258,4	9,6	13,8	1,3
- (Milyar ABD doları)	29,1		31,0			
Tahvil ve Bonolar	58,3	2,4	58,8	2,2	1,0	0,0
- Kamu	36,0	1,5	37,0	1,4	3,0	0,0
- Özel Sektör	22,3	0,9	21,8	0,8	-2,3	0,0
Yatırım Fonları	239,7	9,8	262,5	9,8	9,5	0,9
Emeklilik Yat. Fon.	139,7	5,7	150,2	5,6	7,5	0,4
Diğer Yat. Fon.	100,0	4,1	112,4	4,2	12,4	0,5
Hisse Senedi	167,8	6,9	238,8	8,9	42,3	2,9
Repo	3,5	0,1	5,7	0,2	62,1	0,1
Dolaşımdaki Para	100,9	4,1	70,6	2,6	-30,1	-1,2

Kaynak: TCMB, MKK, EGM

Son Gözlem: 03.21

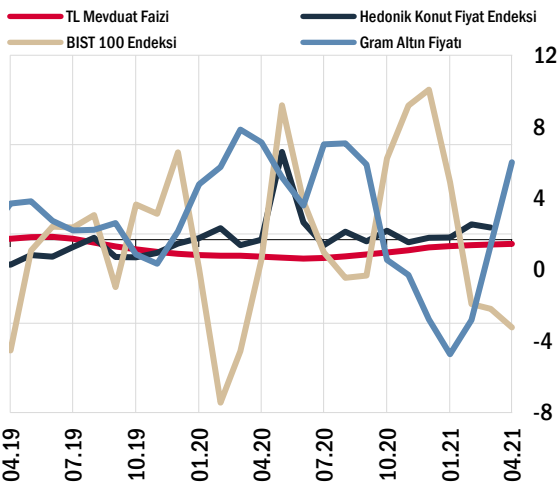
Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonları katılımcıların BES ve Otomatik Katılım Sistemi'ndeki devlet katkısı hariç toplam fonlarını ifade etmektedir.

2020 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 18 olan Türkiye'nin toplam hanehalkı borçluluğu GOÜ ortalaması olan yüzde 51 seviyesinin belirgin şekilde altındadır (Grafik III.1.2). Salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla alınan tedbirler kapsamında kredilerde yaşanan artışın etkisiyle Türkiye'de hanehalkı borçluluğu iki yıl öncesine göre 2,6 yüzde puan, yıl başına kıyasla 2,9 yüzde puan yükselmiş, döneme özgü nedenlerle diğer GOÜ'lerde de benzer artışların yaşandığı dikkat çekmiştir.

Hanehalkı finansal varlıkları mevcut Rapor döneminde bir önceki Rapor dönemine kıyasla yüzde 10 oranında artmıştır (Tablo III.1.1). Bu dönemde gerçek kişi mudilerin TL tercihleri belirginleşmiş, TL tasarruf mevduatı yüzde 10 büyüyerek varlık artışına 3,3 yüzde puanlık katkı sağlamıştır. BİST endeksine yatırım yapan gerçek kişi sayısının önemli oranda artması ve hisse senedi değerlerindeki ortalama yüzde 22'lik artışın etkisiyle bu kanaldan hanehalkı varlık artışına 2,9 yüzde puanlık bir katkı gelmiştir. Hanehalkının bankalar nezdinde tuttuğu kıymetli maden hesapları ise 2020 yılı son çeyreğinde dolar bazında yüzde 20'nin üzerinde artmıştır. Ancak özellikle Mart ayında yaşanan 4,7 milyar dolar civarındaki azalışla varlık artışına katkısı 1,3 yüzde puan olarak gerçekleşmiştir. Mart ayında benzer bir gelişme hanehalkı döviz cinsi mevduatlarında da gözlenmiş, bir ay içinde gerçekleşen 6 milyar dolara yakın bir düşüşe karşılık TL'de yaşanan değer kaybının etkisiyle döviz cinsi mevduatların hanehalkı varlıklarındaki büyümeye katkısı 2,7 puan olmuştur.

Tasarruf mevduatı ile alternatif yatırım araçlarının görece getirileri ve belirsizlik algısı bireylerin tasarruf tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Finansal koşulların sıkışmaya başlamasıyla mevcut Rapor döneminde mevduat faizlerinde yukarı yönlü bir hareket gözlenmiştir. Alternatif yatırım araçları getirilerinde dalgalı seyirler devam ederken, mevcut dönem getirileri mevduat faizinin etrafında oluşmaktadır (Grafik III.1.3).

Grafik III.1.3: Mevduat ve Alternatif Araçların Aylık Bazda Getirileri (%)

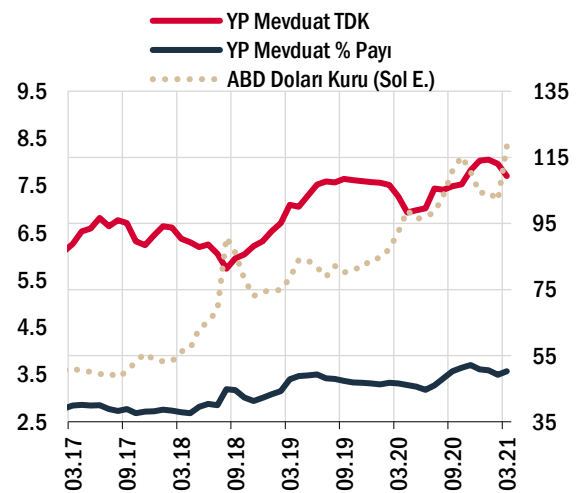

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Seriler aylık yüzde değişimi ve TL mevduat aylık faizini göstermektedir. İlgili aydan bir önceki ve bir sonraki ay kullanılarak 3 aylık HO hesaplanmaktadır.

Grafik III.1.4: Yurt İçi Yerleşik Hanehalkının TL ve YP Tasarruf Mevduatı Tercihi (Milyar ABD Doları, % Pay, TL)

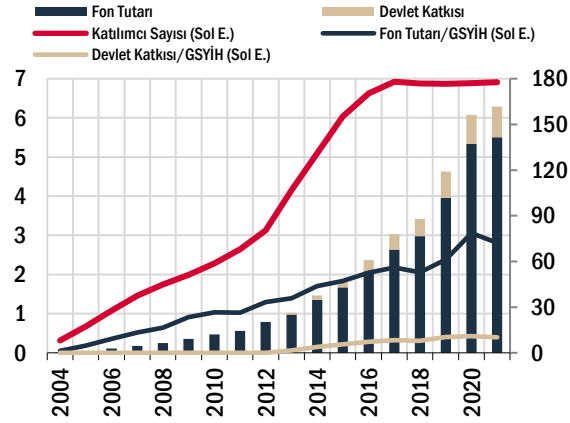
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. TDK, toplam dolar karşılığını ifade etmektedir. Kıymetli maden hesapları dâhil edilmemiştir.

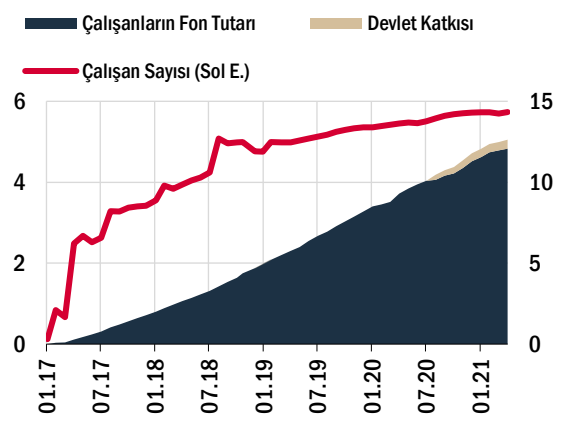
YP cinsi mevduatın toplam tasarruf mevduatındaki payı 2020 yılı sonuna göre ılımlı azalarak 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 50,3 olmuştur (Grafik III.1.4). Bu gelişmede, hanehalkının son dönemde döviz hareketlerini dengeleyici yönde hareket etmesiyle YP tasarruf mevduatında gözlenen çözümlenin ve TL'deki görece güçlü seyrin eşlik etmesi etkili olmuştur. 2021 yılı Mart ayında TL tasarruf mevduatında yaşanan 60 milyar TL'lik artış ile özellikle 19 Mart tarihinden sonra gerçekleşen ve son on yılın en güçlü azalışı olarak öne çıkan yaklaşık 11 milyar dolar karşılığında DTH (kıymetli maden depo hesapları dâhil) çözümlerinin söz konusu gelişmelerde belirleyici olduğu değerlendirilmektedir.

Bireylerin birikimlerini değerlendirdiği Bireysel Emeklilik Sistemi'ndeki (BES) fonlar 2013 yılından itibaren sağlanan devlet katkısının destekleyici etkisi ile artış eğilimini sürdürürken sistemdeki katılımcı sayısı 2017'den bu yana önemli bir değişiklik göstermemiştir (Grafik III.1.5). Salgının iktisadi faaliyet üzerinde etkili olduğu son dönemde katılımcı sayısı mevcut seviyelerini korumuş, ancak fon tutarındaki artış eğilimi güç kaybetmiştir. Önümüzdeki dönemde 18 yaş altı nüfusun sisteme dâhil edilmesinin katılımcı sayısı ve fon tutarını önemli ölçüde destekleyeceği değerlendirilmektedir (Kutu III.1.1).

Grafik III.1.5: Bireysel Emeklilik Sistemi
(Milyar TL, %, Milyon Kişi)

Kaynak: EGM

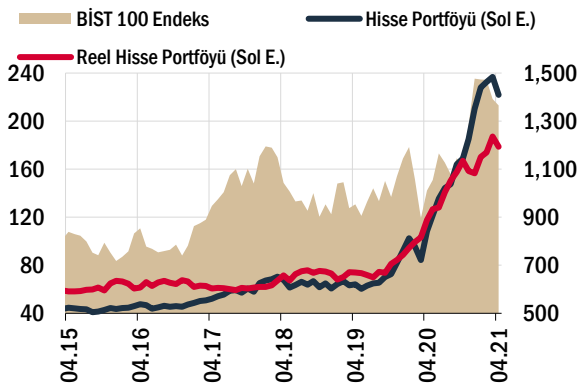
Son Gözlem: 04.21

Grafik III.1.6: Otomatik Katılım Sistemi
(Milyar TL, Milyon Kişi)

Kaynak: EGM

Son Gözlem: 04.21

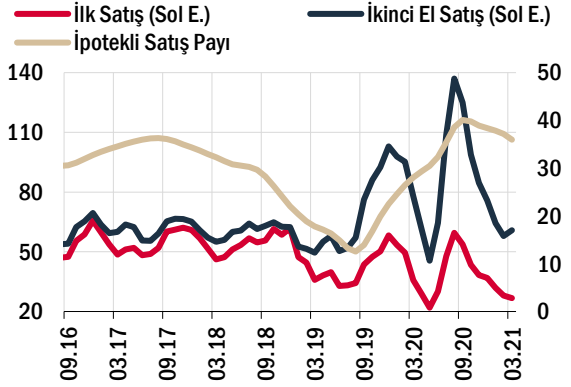
Aynı dönemde, Otomatik Katılım Sistemi'nde (OKS) biriken fonlar da benzer şekilde istikrarlı artışını sürdürmüştür. OKS'nin ilk katılımcıları 3 yıllık sürelerini 2020 yılı Ağustos ayı itibarıyla doldurmuş ve devlet katkısının yüzde 15'ini hak etmeye başlamıştır. OKS'deki devlet katkısı dâhil toplam fon tutarı son bir yılda yüzde 39 artarak yaklaşık 13 milyar TL olmuştur (Grafik III.1.6).¹ 30 Nisan 2021 itibarıyla BES'teki devlet katkısı dâhil fon tutarı son bir yıllık dönemde yüzde 23 artarak 162 milyar TL'ye yükselmiştir.

Grafik III.1.7: BİST 100 Endeksi ve Hanehalkı Hisse Senedi Portföyü
(Endeks, Milyar TL)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Reel hisse portföyü borsa endeksindeki değer değişimlerinden arındırılarak hesaplanmaktadır.

Grafik III.1.8: Konut Satış İstatistikleri
(%, Bin Adet, 3 Aylık HO)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: İpotekli satış payı son bir yıllık birikimli satışların oranını göstermektedir.

BİST 100 endeksinde 2020 yılının ilk çeyreğinde, GOÜ genelinde yaşanan yüksek miktarlı portföy çıkışlarının etkisiyle düşüş yaşanmış, takip eden dönemde dalgalı bir seyir izlense de endeks Rapor dönemi genelinde söz konusu kayıpları telafi ederek artış eğilimini korumuştur (Grafik III.1.7). Aynı dönemde hanehalkı varlıklarının yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan hisse senedi portföyü endeksle aynı yönde hareket ederken reel portföyde de artış yaşanmıştır. Öte yandan, 2019 yılı başında yaklaşık 1,1 milyon yatırımcısı olan pay piyasasında bu sayı 2020 Ocak ayında yaklaşık 1,2 milyon olurken 2021 yılı Ocak ayında yıllık yüzde 75 artış sergileyerek 2,2 milyon olmuştur. Söz konusu eğilim 2021 yılında korunmuş, Nisan ayı itibarıyla yatırımcı sayısı yaklaşık 2,6 milyon kişiye ulaşmıştır.

Hanehalkı finansal yükümlülükleri mevcut Rapor döneminde yüzde 6,1 artmıştır (Tablo III.1.2). Bu dönemde en hızlı büyüme taşıt kredilerinde gerçekleşmiş olmakla birlikte kalemin yükümlülüklerdeki düşük payına bağlı olarak söz konusu büyümenin yükümlülüklerdeki değişime etkisi oldukça sınırlıdır. Yükümlülük artışındaki katkının yaklaşık yarısı toplam yükümlülüklerde en büyük paya sahip olan ihtiyaç kredilerinden gelmiştir.

¹ OKS BES'in tamamlayıcısı olarak yürürlüğe girmiş bir sistem olup bazı ek devlet teşviklerine sahip bulunmaktadır. Sisteme katılım BES'ten farklı olarak otomatik gerçekleşmekte olup sistemden ayrılmaya yönelik kısıt bulunmamaktadır. Detaylar için bkz. Finansal İstikrar Raporu - Kasım 2020, Sayı 31, Kutu III.1.11. Raporlanan BES rakamları ayrı bir birikim sistemi olan OKS birikimini içermemektedir.

Hanehalkı yükümlülükleri büyümesi ihtiyaç kredisinden gelen 2,7 yüzde puanlık katkının yanı sıra BKK bakiye gelişiminden 2,3 yüzde puanlık katkı almıştır. Öte yandan, bankacılık sektörü hanehalkı yükümlülüklerinde yüzde 90'ın üzerinde paya sahip olmaya devam etmiştir.

Tablo III.1.2: Hanehalkı Finansal Yükümlülükleri

	09.20		03.21		Yüzde Değişim	Değişime Katkı (Puan)
	Milyar TL	Yüzde Pay	Milyar TL	Yüzde Pay		
Toplam Yükümlülükler (Tür Bazında)	883,2	100,0	937,2	100,0	6,1	6,1
Konut	302,1	34,2	304,1	32,5	0,7	0,2
Taahhüt	19,5	2,2	26,5	2,8	35,6	0,8
İhtiyaç + Diğer	391,7	44,3	415,9	44,4	6,2	2,7
Bireysel Kredi Kartları	140,2	15,9	160,4	17,1	14,4	2,3
Varlık Yönetim Şirketi (VYŞ) Alacakları	29,8	3,4	30,3	3,2	1,7	0,1
Karşı Taraf Bazında						
Bankalar	817,6	92,6	864,3	92,2	5,7	5,3
Finansman Şirketleri	12,2	1,4	16,2	1,7	32,5	0,4
TOKİ	23,7	2,7	26,4	2,8	11,4	0,3
VYŞ	29,8	3,4	30,3	3,2	1,7	0,1

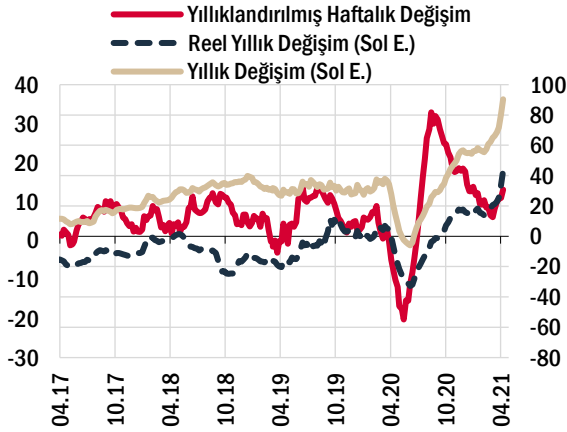
Kaynak: TCMB, TOKİ

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. TOKİ son verisi 10.20'dir.

2020 yılı Haziran-Temmuz döneminde kamu bankaları öncülüğünde uygulanan görece uygun koşullu konut kredisi kampanyalarının etkisiyle ikinci el konut satışları uzun dönem ortalamasının üzerine çıkmış, takip eden dönemde finansal koşullardaki sıkılaşmayla birlikte önemli ölçüde zayıflamıştır. Yeni konut satışlarında kampanya döneminde görülen ortalamaya yakınsama eğilimi ise mevcut Rapor döneminde yerini zayıf bir seyre bırakmıştır (Grafik III.1.8). Son dönemde ipotekli konut satışlarının payının düşmesi ile konut satışlarındaki azalış birlikte değerlendirilmelidir.

Grafik III.1.9: BKK Bakiyesinin Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Reel değişim TÜFE ile hesaplanmıştır. Yıllıklandırılmış haftalık değişim 13 haftalık, diğer seriler 3 haftalık HO'dur.

Tablo III.1.3: Dijital (İnternet ve Mobil) Bankacılık Gelişimi
(Milyon Kişi, Milyon Adet, Trilyon TL)

	Aktif Dijital Müşteri Sayısı		İnternet Bankacılığında Finansal İşlemler		Mobil Bankacılık Finansal İşlemler	
	Tüzel	Gerçek	Adet	Hacim	Adet	Hacim
2016			149	1	158	0,3
2017	1,6	33,4	137	1,3	280	0,6
2018	1,9	42,3	133	1,4	393	0,9
2019	2,1	51,0	120	1,4	559	1,5
2020	2,8	62,8	123	2,0	859	3,1

Kaynak: TBB

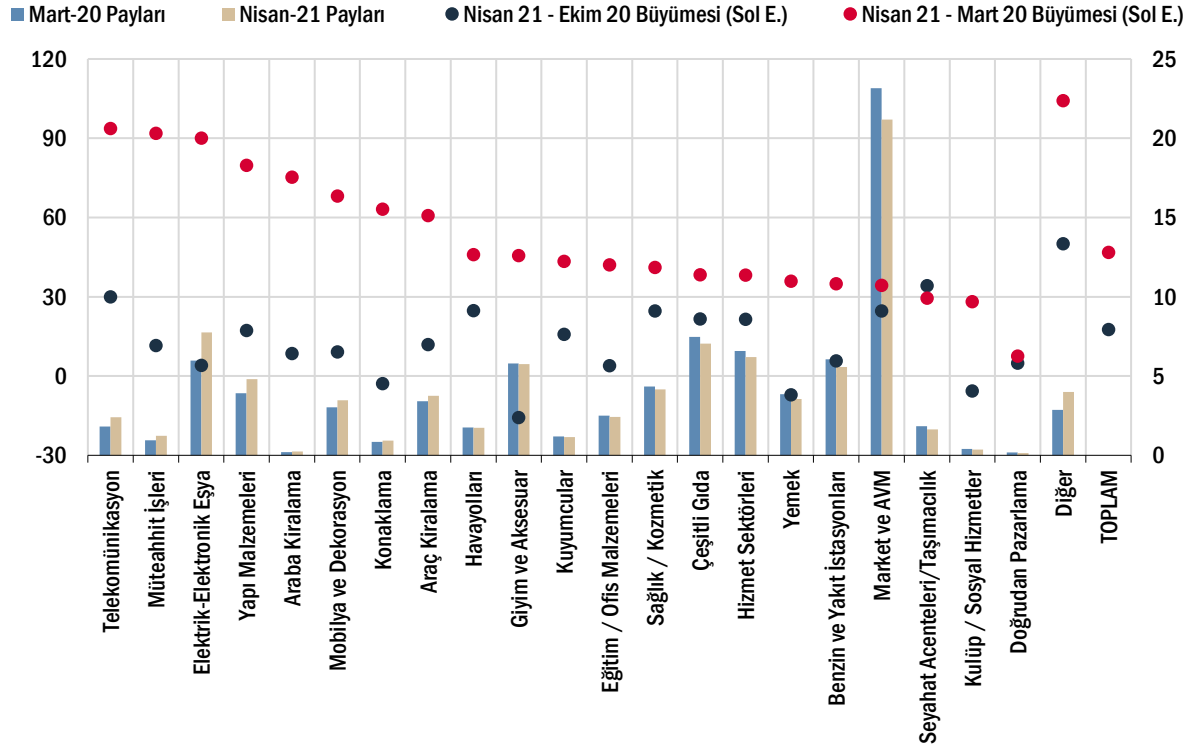
Son Gözlem: 12.20

Dipnot: 27 internet bankacılığı, 21 mobil bankacılık hizmeti veren banka verisinden oluşmaktadır. Her yılın son çeyrek verileri sunulmuştur.

BKK bakiyesinin yıllık büyümesi salgının ilk dönemindeki sınırlı harcamaya bağlı düşük baz etkisinin belirleyici katkısıyla Nisan ayı itibarıyla yüzde 36 olmuştur (Grafik III.1.9). Söz konusu baz etkisinin yanında salgınla beraber temassız ve sanal alışveriş yapma tercihlerinin BKK kullanımını artırması da bakiye gelişiminde etkili olmuştur. Son altı ayı kapsayan Rapor dönemindeki bakiye gelişmeleri daha dengeliyken salgın kaynaklı kapanmaların henüz başlamadığı 2020 Mart ayı ile kıyaslandığında 2021 yılı Nisan ayı harcamalarının toplamda yüzde 50, bazı kalemlerde yüzde 100'e yakın arttığı görülmektedir (Grafik III.1.10). Aynı dönem aralığında sektörel kırılım incelendiğinde elektronik eşya, yapı malzemeleri ve telekomünikasyon sektörlerinin payındaki artış öne çıkarken toplam harcamalarda en yüksek ağırlığa sahip olan market harcamalarının toplamdaki payının düştüğü gözlenmektedir. Öte yandan, salgın döneminde kredi kartı kullanımının artmasının da etkisiyle; 2020 yılı Mart ayında yaklaşık 86 milyon temassız ödeme işlemiyle 3,8 milyar TL harcama yapılırken Ekim ayında 213 milyon adetlik işlemle 14 milyar TL harcanmış; 2021 yılı Mart ayında ise 258

milyon adetlik işlemle 18 milyar TL'lik harcama yapılmıştır. Ayrıca, 2021 yılı Nisan ayında yayımlanan genelge ile Mayıs ayı itibarıyla bankaların uzaktan kimlik tespiti yaparak mobil cihazlar ve bilgisayarlar aracılığıyla müşteri kabul edebileceği belirtilmiş olup bu gelişmenin hem rekabeti destekleyen, hem de bankalar için maliyet düşüren bir adım olduğu değerlendirilmektedir. Bu düzenleme ile salgın döneminde artış eğiliminde olan dijital bankacılık faaliyetlerinin ivme kazanması beklenmektedir (Tablo III.1.3).

Grafik III.1.10: Banka Kartı ve Kredi Kartı Harcamaları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Sütun gösterimler ilgili kalemin toplam harcamadaki payını ifade etmektedir. Büyüme yüzde değişimleri göstermektedir. Bakıyeler haftalık akım verileri olup ilgili aydaki haftaların ortalaması kullanılmıştır.

Kutu III.1.1

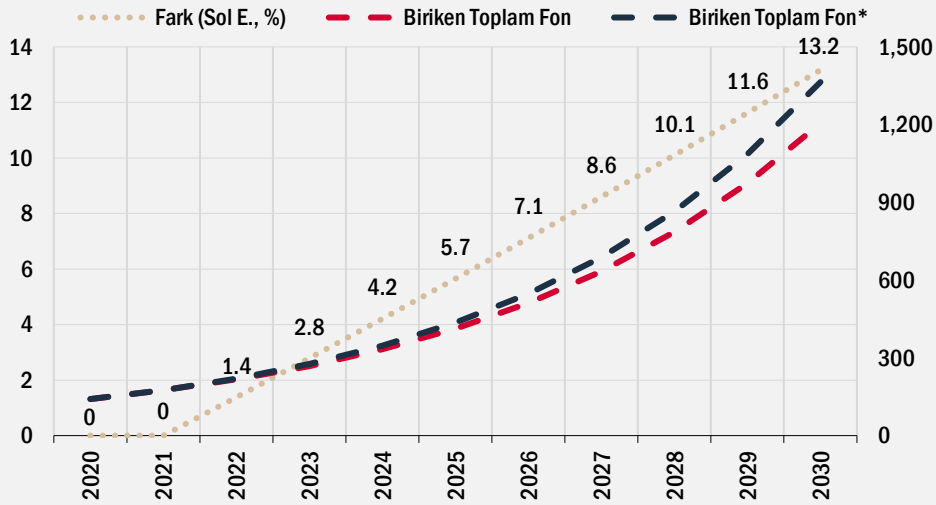
18 Yaş Altı Kesimin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Dâhil Edilmesi

Özel ve gönüllü bir emeklilik tasarruf sistemi olan BES, bireylerin aktif çalışma sürelerinde yaptıkları katkıları uzun vadeli yatırımlara yönlendirerek sosyal güvenlik sistemini destekleyen ek bir gelir elde etmelerini ve emeklilik dönemlerinde yaşam standartlarını koruyabilmelerini hedeflemektedir. Son dönemde, 18 yaş altı nüfusun sisteme dâhil edilmesi suretiyle BES'in kapsamının genişletilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.¹ Potansiyel BES katılımcı sayısının Türkiye'nin toplam nüfusuna ulaştırılmasıyla; çocuklarda ve gençlerde tasarruf bilincinin geliştirilmesi, ülkenin tasarruf açığının kapatılmasına destek sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca sermaye piyasalarının derinlik kazanmasıyla finansal dalgalanmalara karşı daha dirençli bir yapı oluşturularak finansal istikrara katkı sağlanması temel amaçlar arasında bulunmaktadır.

18 yaş altı kesim 2020 yıl sonu itibarıyla 84 milyon olan Türkiye nüfusunun 23 milyon ile yaklaşık yüzde 27'sini teşkil etmektedir. 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla BES ve OKS'ye kayıtlı 12,6 milyon katılımcı sisteme katılım oranının yaklaşık yüzde 21 olduğunu ima etmektedir. Yüksek oranlarda katkı payı ödeyerek devlet katkı payını üst seviyelerde tutan bireylerin, aile üyeleri için ayrı hesap açarak devlet katkısından daha fazla faydalanma motivasyonu da göz önünde bulundurulduğunda, benzer katılım oranlarının 18 yaş altı nüfus için de mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Genç nüfusun sisteme OKS'deki yapıya benzer bir şekilde otomatik dâhil edilmesi durumunda orta vadede 5 milyona yakın yeni katılımcının sisteme entegre olabileceği ve bu kanaldan ilk yılda yaklaşık 3 milyar TL fonun birikebileceği değerlendirilmektedir. Bu varsayım altında, sistemdeki toplam fon üzerinde orta ve uzun vadede kayda değer fark oluşacağı, projeksiyon kapsamında 2030 yılında 1,21 trilyon TL olması öngörülen toplam fonların 1,36 trilyon TL'ye çıkabileceği öngörülmektedir (Grafik III.1.1.1).

Grafik III.1.1.1: Emeklilik Sistemindeki Fonların Gelişim Projeksiyonu

(Milyar TL, %)

Kaynak: EGM, Yazar Hesaplamaları

Dipnot: "Biriken Toplam Fon*" ve "Fark" serileri 18 yaş altı katılımcıların OKS ile benzer yapıda sisteme dâhil olacağı varsayımıyla hesaplanmıştır.

Bireylerin küçük yaşta tasarruf etme alışkanlığı kazanması, ilerleyen öğrenim döneminde ihtiyaç duyulması halinde bu tasarrufların kullanılabilmesi, sistemin daha tabana yaygın bir yapıya kavuşarak piyasanın derinleşmesine katkı sağlaması önem arz eden hususlar olarak öne çıkmaktadır. Nitekim, gelişmiş ülkelerde de 18 yaş altı nüfusa tasarruf etme alışkanlığı kazandırmaya yönelik çeşitli programlar bulunmaktadır.² Finlayson (2007) çalışmasına göre İngiltere'de uygulanan CTF programı, çocukların tasarruf etmeye başlayabilecekleri bir finansal varlığa erişimini sağlayarak, okul müfredatı aracılığıyla da verilen finansal eğitime bağlı olarak, gelecek nesillerde tasarruf alışkanlığının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Emmerson ve Wakefield (2001) çalışmasındaysa çocukların doğumlarından itibaren tasarruf hesaplarına sahip olmasının birikim alışkanlığı kazanmalarının yanı sıra geleceğe dair daha özgün ve başarılı planlamalar yapmalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Coronado ve McIntosh (2000) çalışması gençlere yönelik bu tür reformların, tasarrufu teşvik edici eğitim programlarıyla

desteklenmesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, BES'lerin ülkedeki tasarruf alışkanlıklarını geliştirmede etkili bir yöntem olduğu yazında genel kabul görmüştür. Nitekim, Garvy (1950) çalışmasında tasarruf alışkanlıklarındaki değişiklikler kademeli olarak gerçekleşmekte, nüfusun önemli bir bölümünü kapsayan emeklilik programlarının birkaç yıl yürürlükte olması, tasarruf kültürünü geliştirmede etkili olacağı değerlendirilmiştir.

Ülke tasarruflarını artırmaya yönelik bu girişimlerin uzun vadede makro göstergeleri; cari denge, sürdürülebilir büyüme, daha derin finansal piyasalar gibi; olumlu yönde etkileyeceği, yapısal kırılğanlıkları azaltacağı ve olası şoklara karşı finansal piyasaların daha dirençli olmasını temin etmesi açısından finansal istikrara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Coronado & McIntosch, (2000). Qualified Tuition Saving Programs: The Impact on Household Saving. *Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*, 93, 99-106.

Emerson & Wakefield, (2001). The saving Gateway and the Child Trust Fund: Is Asset-Based Welfare 'Well Fair'? *The Institute for Fiscal Studies Commentary* 85, 1-46.

Finlayson A., (2008). Characterizing New Labour: The Case of the Child Trust Fund. *Public Administration* 86(1), 95-110.

Garvy G., (1950). The Effect of Private Pension Plans on Personal Savings. *The Review of Economics and Statistics*, 32(3), 223-226.

¹ Bu kapsamda, 25 Mayıs 2021 tarihli 7319 Sigortacılık İle Diğer Bazı Alanlara İlişkin Kanunlarda ve Bir Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile BES'e katılımında fiil ehliyetine sahip olma şartı kaldırılmıştır.

² İngiltere 2005'de başlatılan Child Trust Fund (CTF) isimli program ile devlet tasarruf sahiplerini desteklemektedir. CTF; bireylerin tasarrufun ve yatırımın faydalarını anlamalarına yardımcı olurken mali eğitimlerine katkı sağlamaktadır. Çocuklar tasarruf alışkanlığı edinirken yetişkin hayatına maddi birikimle başlamaktadır. 18 yaşından önce fondaki paraların çekilemediği sistemde, 18 yaş sonrasında çekilen miktarlar da vergiden muaf tutulmaktadır. ABD'de ise tüm gelir düzeylerinden ailelere, çocuklarının ve akrabalarının yükseköğrenime devamı için birikimi teşvik eden "Şartlı Okul Ödeme Planları" (Qualified Tuition Plans) hayata geçirilmiştir.

III.2 Reel Sektör Gelişmeleri

Salgın tedbirlerinin kademeli şekilde azaltılması ve güçlü kredi ivmesinin desteğiyle 2020 yılının üçüncü çeyreğinde gözlenen belirgin toparlanmanın ardından, iktisadi faaliyet yılın son çeyreğinde de gücünü korumuştur. Finansal koşullardaki sıkılaşıma ve Kasım ayından itibaren uygulanan kısmi kapanma tedbirleri mevcut Rapor döneminde sektörel güven endekslerine de yansımıştır (Grafik III.2.1). Salgına bağlı kısıtlamalarla Euro Bölgesi dış ticaret ortaklarımızın iktisadi faaliyeti yavaşlarken, kısıtlamaların etkisi daha ziyade hizmet sektörüyle sınırlı kalmış, Bölge'ye ihracatımız güçlü seyretmiştir. İhracatın güçlü seyretmeye devam etmesi reel kesim güven endeksini destekleyici bir unsur olmuş ve Mart ayı itibarıyla endeks salgın öncesi seviyelerine yakın seyretmeye başlamıştır.

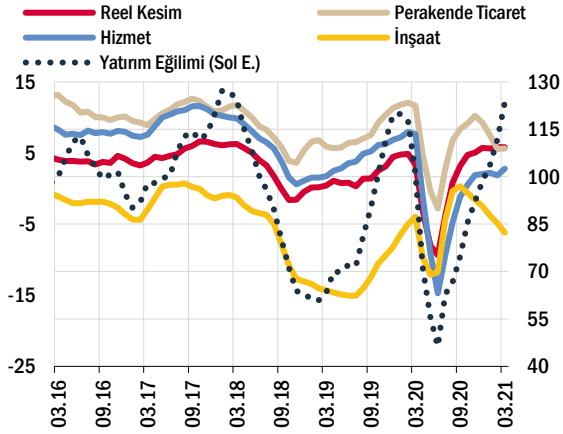
Salgının küresel seyrinin turizm ve diğer hizmet sektörleri üzerinde yarattığı belirsizlik ile kısıtlamaların halen sürüyor olması hizmet sektörü güven endeksinin salgın öncesi seviyelerin altında kalmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, kontrollü normalleşme adımlarının etkisi ile Mart ayında hizmet sektörü güven endeksinde sınırlı bir artış kaydedilmiştir. Salgının getirdiği kısıtlamalardan görece daha fazla etkilenen turizm sektöründe kısmi bir toparlanma sağlanmış ve sektörün KGF kefaletli kredilerle desteklenmesi mevcut Rapor döneminde de devam etmiştir (Kutu I.1.1).

İnşaat sektörü güven endeksi 2020 yılı Haziran ve Temmuz aylarında konut kredisi kampanyalarının yarattığı ivmelenme ile salgın öncesi seviyelerinin oldukça üzerine çıkmıştır. Ancak kampanyaların sonlanması ve finansal koşulların sıkılaşması neticesinde konut satışlarının durağanlaşması ve demir-çelik gibi hammadde fiyatlarının yükselmesi nedenleriyle inşaat sektörü güven endeksi tekrar salgın öncesi seviyesinin altına gerilemiştir.

İmalat sanayinde gelecek on iki aylık dönemi yansıtan yatırım eğilimi 2020 yılının üçüncü çeyreğinde ertelenmiş talebin devreye girmesiyle yükselmeye başlamıştır. Takip eden dönemde finansal koşullardaki sıkılaşmaya rağmen güçlü seyreden endeks salgın öncesi seviyesine yükselmiştir. Bu durumda özellikle ihracatçı sektörlerdeki güçlü duruşun ve kapasite artırımı ihtiyacının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik III.2.1: Reel Sektör Güven Endeksleri ve Yatırım Eğilimi

(Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık HO)

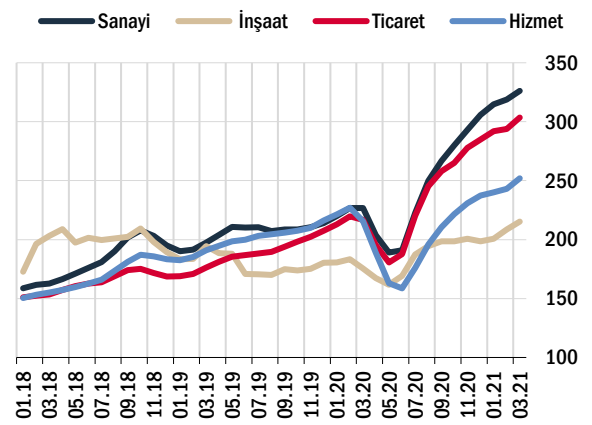

Kaynak: TÜİK, TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik III.2.2: Reel Sektör Ciro Endeksleri

(Mevsimsellik ve Takvim Etkisinden Arındırılmış, 3 Aylık HO, 2015=100)

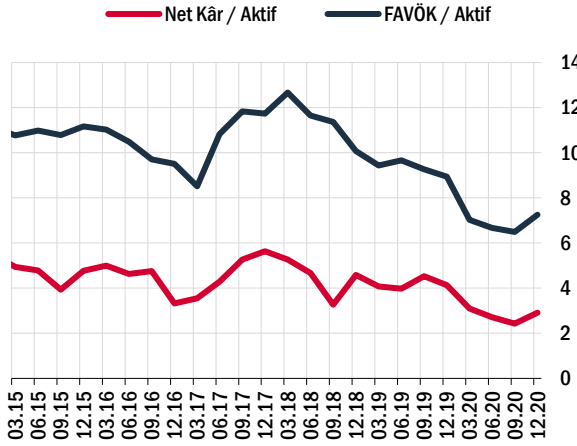
Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 03.21

Ciro endekslerindeki gelişmeler sektörel olarak farklılık göstermektedir. Sanayi ve ticaret ciro endeksindeki güçlü seyir mevcut Rapor döneminde iç talebin desteğiyle sürerken, hizmet sektöründeki iyileşme salgının gidişatına bağlı olarak zayıf kalmış, inşaat sektöründe ise görece düşük seyir devam etmiştir (Grafik III.2.2).

BİST'te işlem gören 266 adet reel sektör firmasının faiz, amortisman ve vergi öncesi kârlılıkları (FAVÖK) ve net kârlılıklarında 2020 yılı ikinci çeyreğinde başlayan salgın gelişmeleri ve yüksek girdi maliyeti kaynaklı düşüş yılın son çeyreğinde iç ve dış talebin desteğiyle yerini artışa bırakmıştır (Grafik III.2.3). Salgın ile birlikte yüzde 7'nin altına gerileyen FAVÖK/Aktif oranı yıl sonunda yüzde 7,26'ya yükselmiştir. Net Kâr/Aktif oranı ise Eylül ayında yüzde 2,43 ile dip seviyeyi görmüş, yıl sonunda yüzde 3 ile salgın öncesi seviyelere yakınsamıştır. Sektörel alt kırılımda incelendiğinde imalat sektörü kârlılık oranlarının hizmet sektörü kârlılık oranlarının belirgin bir şekilde üzerinde seyretmeye devam ettiği, diğer taraftan yılın son çeyreğinde tüm kârlılık oranlarında ılımlı bir toparlanma olduğu görülmektedir (Grafik III.2.4).

Grafik III.2.3: BİST Firmaları Kârlılık Göstergeleri (% Oran)

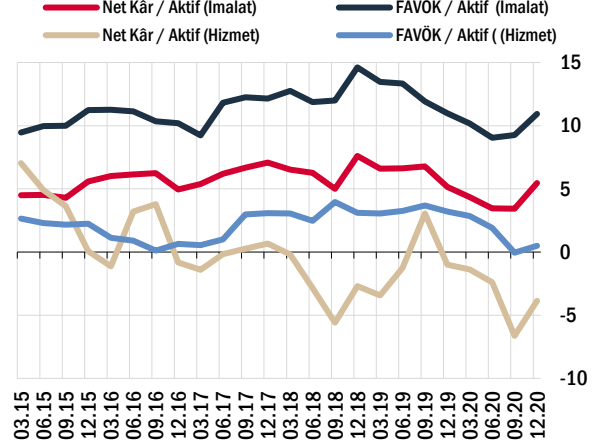

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: FAVÖK: Net Kâr + Finansman + Vergi + Amortisman giderleri. Son veri itibarıyla 266 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir.

Grafik III.2.4: Sektörel Ayrımda BİST Firmaları Kârlılığı (% Oran)

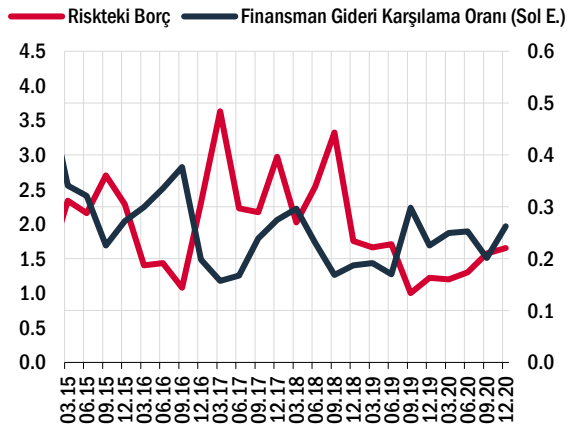
Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Son veri itibarıyla imalat ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren 164 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir.

Firmaların faaliyet gelirleriyle faiz ve kur kaynaklı finansman giderlerini karşılama kapasitelerini gösteren finansman gideri karşılama oranı, salgınla birlikte uygulamaya alınan destekleyici politikalara rağmen döviz kuru artışlarının etkisiyle üçüncü çeyrek sonuna kadar düşüş göstermiştir (Grafik III.2.5). Yılın üçüncü çeyreğinden itibaren faiz karşılama oranı artan TL kredi maliyetlerine rağmen döviz kuru oynaklığındaki azalışa bağlı olarak yükselmiştir. Esas faaliyet gelirlerinin faiz giderlerini yeterince karşılamadığı firmalara ait borç miktarıyla hesaplanan riskteki borç oranında 2019 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren yukarı yönlü eğilim görülmektedir. Salgın döneminin gerektirdiği destek politikaları sonucu oluşan kredi genişlemesiyle artmakla birlikte, riskteki borcun BİST firmalarının toplam finansal borçlarına oranı yüzde 0,2 ile oldukça sınırlı düzeydedir.

Grafik III.2.5: BİST Firmalarının Faiz Karşılama ve Riskteki Borç Oranları (% Oran)

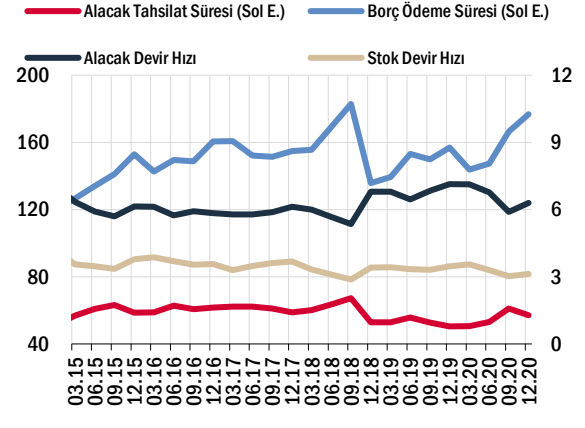

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Finansman Gideri Karşılama oranı (FGKO)= FAVÖK/Finansman Giderleri. Kur kaynaklı kambiyo giderleri de finansman giderleri içinde yer almaktadır. Riskteki borç oranı= FGKO'su 1,5'dan az olan firmaların tüm borcunun, toplam örneklemedeki firma borçlarına oranıdır.

Grafik III.2.6: Firmaların Faaliyet ve Likidite Göstergeleri (Değer, Gün)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Son veri itibarıyla 266 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir.

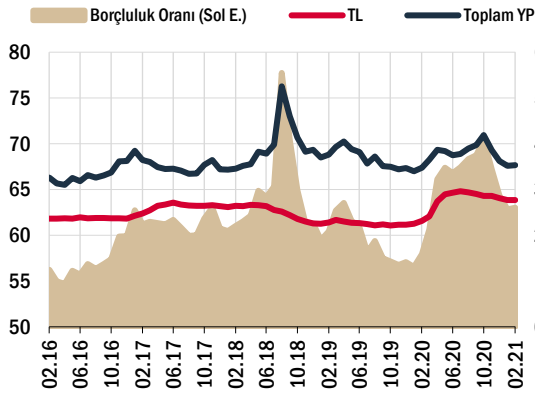
İktisadi faaliyette 2020 yılı Mart ayında salgınla birlikte başlayan yavaşlama BİST firmalarının faaliyet ve likidite oranlarına da yansımıştır (Grafik III.2.6). Salgın etkilerinin derinleşmesiyle 2020 yılı birinci çeyreğinde 50,5 gün seviyesinde olan alacak tahsilat süreleri üçüncü çeyrek itibarıyla 61 gün seviyesine yükselmiştir. Yılın son çeyreğinde ise iktisadi faaliyetteki canlanma ile birlikte alacak tahsilat süresi 57 güne gerilemiştir. Benzer şekilde alacak ve stok devir hızları da ülkemizde salgının başladığı 2020 yılı birinci çeyreğinden dördüncü

çeyreğine kadar yavaşlamış, 2020 yılı dördüncü çeyrekle birlikte canlanarak bir miktar yükselmiştir. Diğer taraftan, borç ödeme süreleri salgınla birlikte sürekli artış göstererek 2020 yıl sonu itibarıyla 177 güne yükselmiştir. Firmaların borçlarını daha uzun sürede ödeyebilmesi ve mal alımlarında ödeme vadelerinin uzaması firmalara likidite yaratmaları için imkân tanırken, bu durum reel sektör firmaları açısından işletme sermayesi ihtiyacındaki artışa işaret etmektedir. Salgın döneminde reel sektör firmalarının finansmana erişiminin sürdürülmesine yönelik tedbirler ile firma nakit akışının devamlılığına yönelik düzenlemelerin (FİR Mayıs 2020, Kutu I.1.1, FİR Kasım 2020, Kutu I.1.1) salgın etkilerini sınırladığı ve yılın dördüncü çeyreğiyle birlikte firmaların finansal sağlamlık göstergelerinde sınırlı da olsa kaydedilen iyileşmelerde rol oynadığı değerlendirilmektedir.

Salgınla birlikte artan finansman ihtiyacının bankacılık sektörü tarafından etkin bir şekilde karşılanması ve kur artışının YP borç stoğu üzerindeki etkisi ile reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı 2020 yılı Ocak ayından 2020 yılı Ekim ayına 14 puanlık artışla yüzde 71 seviyesine yükselmiştir. Bununla birlikte, finansal koşullarda 2020 yılı üçüncü çeyreğinde başlayan sıkılaştırmanın da etkisiyle söz konusu oran Şubat 2021'de yüzde 63'e gerilemiştir (Grafik III.2.7). Mevcut Rapor döneminde toplam borçlulukta görülen gerilemede, döviz kurunda Mart ayına kadar kaydedilen düşüşün yanı sıra firmaların YP cinsi borçlarını azaltma eğilimlerini korumaları da etkili olmuştur. YP kredilerin GSYİH'ye oranı 2020 yılı Ekim ayındaki yüzde 42 seviyesinden 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla 7 puan azalışla yüzde 35 seviyesine düşmüştür. TL kredilerdeki gerileme ise aynı dönem için 1 puan ile sınırlı kalmış, TL kredi oranı yüzde 28 olarak gerçekleşmiştir.

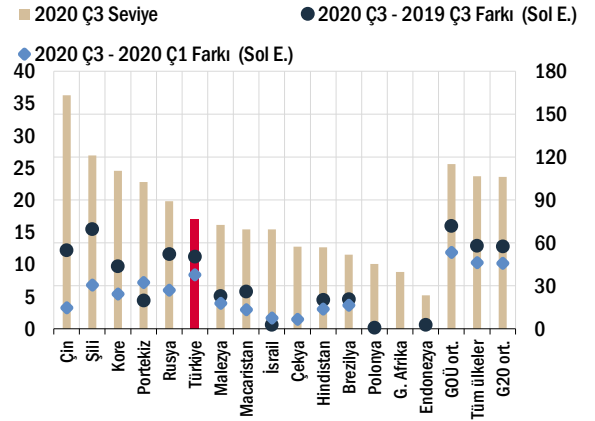
Salgın döneminde başta KOBİ'ler olmak üzere reel kesim firmalarının krediye erişimi ve nakit akışlarının sürekliliği Hazine kaynaklı KGF kefaletiyle kullanılan kredilerle desteklenmiştir. 2020 yılının ilk on ayında reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranında gerçekleşen 14 puanlık artışın 4 puanı KGF kefaletli kredilerden kaynaklanmıştır. Söz konusu kullandırımlarla 30 Eylül 2020 tarihinde 343 milyar TL'ye ulaşan KGF kefaletli nakdi kredi bakiyesi, mevcut rapor döneminde kullandırımların azalması ve geri ödemeler nedeniyle 31 Mart 2021 itibarıyla 288 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu krediler kapsamında 2021 yılının geri kalanında 90,3 milyar TL, 2022 yılında ise 82,9 milyar TL geri ödeme yapılması beklenmektedir.

Grafik III.2.7: Reel Sektör Finansal Borçlarının GSYİH'ye Oranı (Oran, %)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 02.21
Dipnot: Aylık frekansta yıllık GSYİH değerleri TCMB tarafından hesaplanmıştır. Son gözlem GSYİH verisi TCMB tahminidir. YP borç hesabında TCMB ay sonu ABD doları alış kuru kullanılmıştır. Finansal borçlar reel sektör firmalarının yurt içi ve yurt dışından kullandığı kredileri içermektedir.

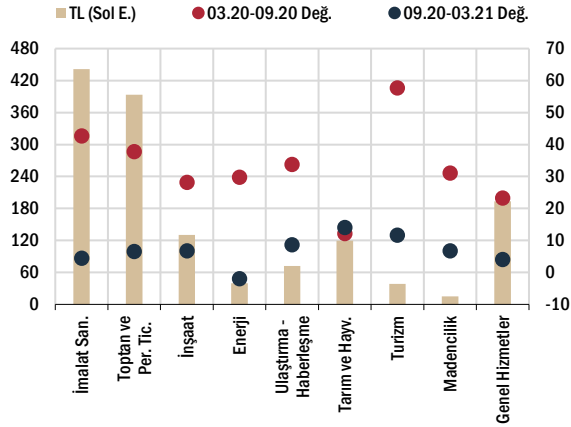
Grafik III.2.8: Reel Sektör Toplam Finansal Borçları / GSYİH Oranı Uluslararası Karşılaştırması (% , % Fark)

Kaynak: BIS Son Gözlem: 09.20
Dipnot: Toplam finansal borç tanımı firmaların yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler ile tahvil ihraçlarının yanında canlı ve donuk kredi alacakları ile kredi faiz reeskontlarını da içermektedir.

Reel sektörün borçluluk oranı 2020 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla GOÜ, G20 ve dünya ortalamalarının altında seyretmeye devam etmektedir (Grafik III.2.8). Reel sektör toplam finansal borçlarının GSYİH'ye oranı 2020 yılı Eylül ayı itibarıyla Türkiye'de yüzde 77 seviyesindeyken; söz konusu oran aynı dönemde G20, GOÜ ve dünyada sırasıyla yüzde 106, yüzde 115 ve yüzde 107 olarak gerçekleşmiştir. Salgın kaynaklı ekonomik tedbirler çerçevesinde borçluluk oranları 2020 yılı içinde dünya genelinde artış kaydetmiştir. Söz konusu artış Türkiye'de emsal ülkelere kıyasla sınırlı ölçüde daha yüksek olmakla birlikte, ülke grupları bazında ortalamanın gerisindedir.

Grafik III.2.9: TL Kredilerin Sektörel Dağılımı ve Dönemsel Değişimi
(% Değişim, Milyar TL)

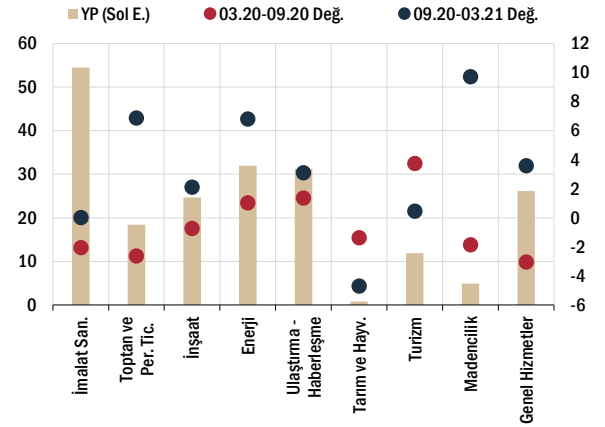

Kaynak: TCMB, TBB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kredi borcu, yurt içinden kullanılan ve yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan kredileri kapsamaktadır. Değişimler ilgili sektörün 03.21 tarihli stok kredi bakiyesi ile 03.20 tarihli stok kredi bakiyesi arasındaki değişim oranını vermektedir.

Grafik III.2.10: YP Kredilerin Sektörel Dağılımı ve Dönemsel Değişimi
(% Değişim, Sepet Kur YP)

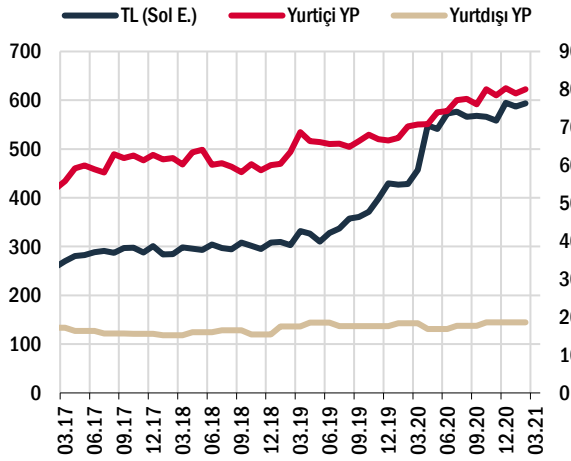
Kaynak: TCMB, TBB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kredi borcu, yurt içinden kullanılan ve yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan kredileri kapsamaktadır. Değişimler ilgili sektörün 03.21 tarihli stok kredi bakiyesi ile 03.20 tarihli stok kredi bakiyesi arasındaki değişim oranını vermektedir.

2021 yılı Mart ayı itibarıyla TL firma kredilerinde imalat sanayi, toptan perakende ticaret ile genel hizmetler sektörlerinin ağırlığı devam etmektedir (Grafik III.2.9). Önceki Rapor döneminde salgın kapsamında teşviklerle desteklenen TL kredi büyümesi turizm sektörü başta olmak üzere tüm sektörlerde güçlü artış sergilemiştir. Mevcut Rapor döneminde ise TL kredilerdeki artış, finansal koşullardaki sıkılaşıma nedeniyle daha sınırlı bir seviyede olmuş, toplam TL kredi stok bakiyesi yüzde 6 büyümüştür. Salgından olumsuz etkilenen turizm sektörü TL kredi büyümesi mevcut Rapor döneminde de diğer sektörlerle kıyasla hızlı artış kaydetmiştir.

Grafik III.2.11: TL-YP Ayrımında Ticari Mevduat Dağılımı (Milyar ABD Doları, Milyar TL)

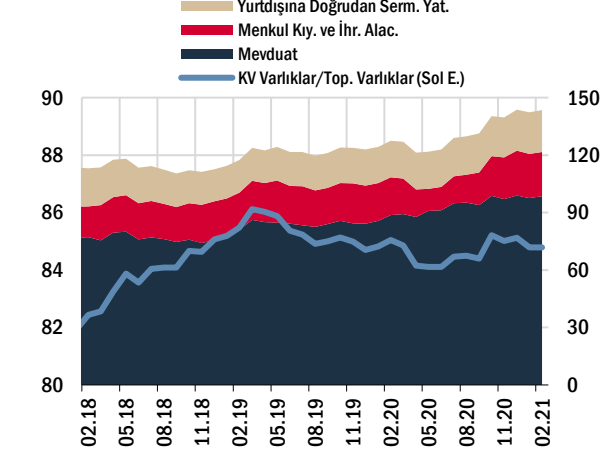

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kıymetli Maden - Depo tutarları YP ticari mevduatları içerisinde gösterilmiştir. Ticari mevduat değerleri katılım bankaları dâhil meblağları yansıtmaktadır.

Grafik III.2.12: Reel Sektör YP Varlıkları (Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Dipnot: Menkul Kıymetler tutarı az olduğundan İhracat Alacaklarına dâhil edilerek Menkul Kıymetler ve İhracat Alacakları adıyla gösterilmiştir.

YP kredilerde ise 2021 yılı Mart ayı itibarıyla imalat sanayi, enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin görece yüksek bakiyeleri bulunmaktadır (Grafik III.2.10). Önceki Rapor döneminde turizm sektörü YP stok kredi bakiyesindeki yüzdesel artış TL kredilerde olduğu gibi diğer sektörlerden görece daha fazla olmuştur. Mevcut Rapor döneminde madencilik, enerji ve toptan ve perakende ticaret sektörleri YP kredi büyümesinde öne çıkmaktadır. Tarım ve turizm sektörleri YP kredileri stok bakiyesi değişimi önceki Rapor dönemine göre düşüş kaydetmiştir.

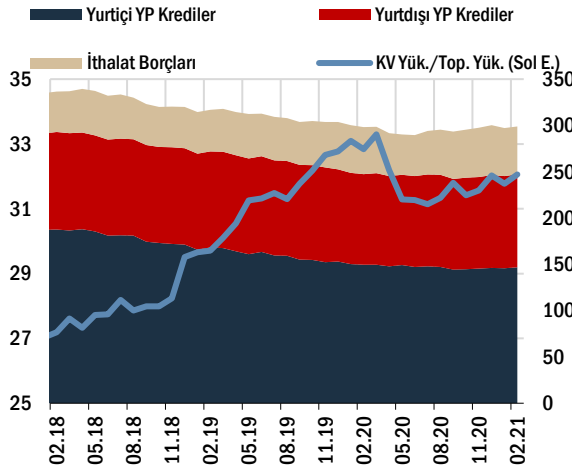
Reel sektörün finansal varlıklarının ağırlıklı bölümünü mevduatlar oluşturmaktadır. Reel sektörün 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla 594 milyar TL Türk lirası cinsinden ve 99 milyar ABD doları yabancı para cinsinden olmak üzere toplam 1,3 trilyon TL karşılığı ticari mevduatı bulunmaktadır (Grafik III.2.11). Sektörün toplam YP ticari mevduatı 2019 yılı sonundan bu yana artış eğiliminde olup, söz konusu YP mevduatların yaklaşık 19 milyar

ABD doları olan kısmı yurtdışı bankalar nezdinde bulunmaktadır. TL ticari mevduatlarda 2020 yılı Mayıs ayında başlayan artış ise ivme kaybetmiş olmakla birlikte devam etmektedir.

Reel sektör toplam YP varlıkları bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 13, son Rapor dönemine göre yüzde 9 artarak 143 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir (Grafik III.2.12). Ayrıca, salgının dış ticaret üzerindeki etkisiyle 2020 yılı ikinci çeyreğinde düşüş gösteren ihracat alacakları da yılın ikinci yarısından itibaren artmaya başlamış ve reel sektörün YP varlıklarındaki büyümeyi desteklemiştir. Şubat 2021 tarihi itibarıyla 122 milyar ABD doları seviyesinde olan kısa vadeli YP varlıklar toplam YP varlıkların yüzde 85'ini oluşturmaktadır.

Reel sektörün YP yükümlülükleri, bir önceki Rapor dönemine göre yurt içi ve yurt dışı YP kredilerdeki yaklaşık 5 milyar ABD doları artış ve yatay seyreden ithalat borçları ile durağan bir seyirle aynı dönemde yüzde 1,8 artarak 299 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.13). Söz konusu YP yükümlülüklerinin yüzde 32'sini vadesine bir yıldan az kalan borçlar oluşturmaktadır.

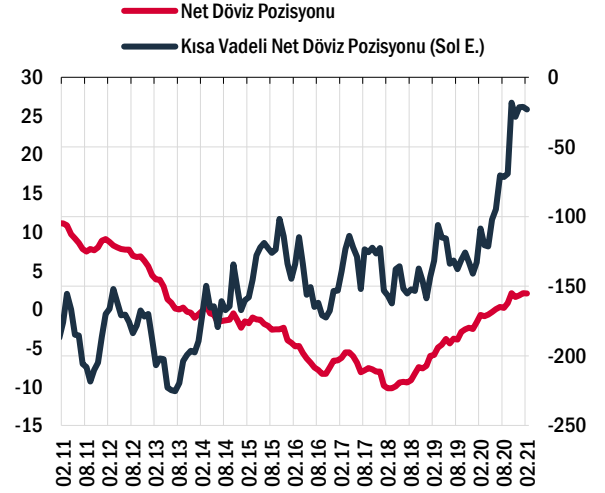
Grafik III.2.13: Reel Sektör YP Yükümlülükleri (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Grafik III.2.14: Reel Sektör Kısa Vadeli ve Net YP Pozisyonu (Milyar ABD Doları)

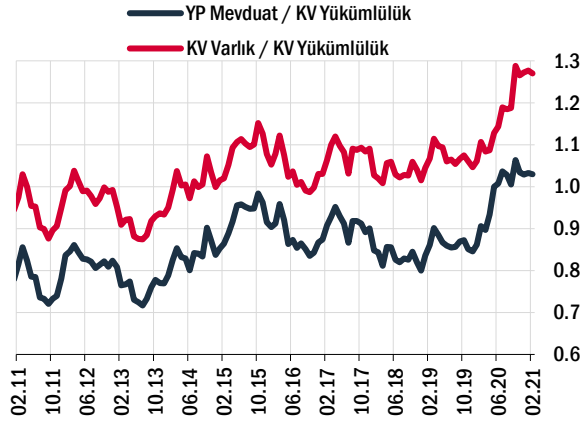
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Dipnot: Reel Sektör YP yükümlülükleri yurt içi YP kredileri (DEK dâhil), yurt dışından sağlanan krediler, ithalat borçlarından oluşmaktadır. Varlık tarafında ise yurt içi ve yurt dışı YP mevduat, menkul kıymetler, ihracat alacakları ve yurtdışına doğrudan sermaye yatırımları yer almaktadır. Yabancı Para Net Döviz Pozisyonu bilanço içi değerleri yansıtmaktadır.

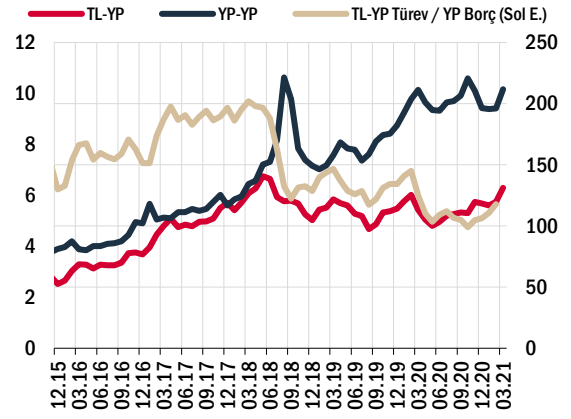
YP cinsi varlıklardaki artışın etkisiyle reel sektörün YP açık pozisyonundaki gerileme mevcut Rapor döneminde de devam etmiş, 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla net YP açık pozisyon tutarı bir önceki yılın aynı dönemine göre 15 milyar ABD doları azalarak 155 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik III.2.14). Kısa vadede ise sektörün döviz pozisyonu fazlası taşıdığı görülmekte, 2020 yılı başından bu yana söz konusu fazla pozisyonundaki hızlı artış dikkat çekmektedir. Mevcut Rapor döneminde kısa vadeli YP varlıkların kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranı da güçlü bir seyir izlemiş, oran yüzde 127 seviyesine çıkmıştır. Sektörün YP pozisyonuna ilişkin söz konusu göstergelerde süregelen iyileşme reel sektör firmalarının mali bünyelerinin kur gelişmelerine karşı dayanıklılığını artırmaktadır (Grafik III.2.15).

2021 yılı Mart ayı itibarıyla firmaların bankalarla yaptığı türev işlem hacmi (nominal sözleşme tutarı) son Rapor dönemine göre 25 milyar TL artarak 347 milyar TL'ye ulaşmıştır (Grafik III.2.16). Bu tutarın içerisinde kur riski yönetimi açısından önemli olan TL karşılığı YP türev işlemlerinin hacmi 131 milyar TL düzeyindedir. 2018 yılından bu yana düşen TL-YP türev işlemleri /YP borç oranı mevcut Rapor döneminde sınırlı bir artış kaydederek 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla yüzde 5,66 seviyesine yükselmiştir. Reel sektör firmalarının yurt içi bankalarla yaptığı YP-YP türev işlem hacmi 2020 yılı Ekim ayından bu yana dalgalı bir seyir izlemiş, 2021 yılı Mart ayı itibarıyla son Rapor dönemine kıyasla 5 milyar TL'lik artışla 212 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Grafik III.2.15: Kısa Vadeli YP Yükümlülükleri Karşılama Oranları (Oran)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Grafik III.2.16: Türev İşlemlerin Para Birimi Dağılımı (Milyar TL, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21